

Učená spoločnosť SAV
The Learned Society of the Slovak Academy of Sciences
c/o Ústav anorganickej chémie Slovenskej akadémie vied
Dúbravská cesta 9, 845 36 Bratislava, Slovak Republic
e-mail: jozef.noga@savba.sk

Správa o činnosti Učenej spoločnosti SAV za rok 2014

V roku 2014 bola pozornosť Učenej spoločnosti SAV (ďalej UČS) sústredená najmä na otázky súvisiace s pripravovaným procesom transformácie SAV, ale aj v kontexte Vládou schváleného dokumentu RIS3 a jeho plánu implementácie na najbližšie obdobie. Rok 2014 sa tiež niesol v znamení návrhu legislatívnych úprav, ktoré by zmenili v súčasnom zákone o SAV priamo zakotvené ustanovenie o členstve v Učenej spoločnosti SAV z radov „vedcov akadémie“, a takto otvorili túto spoločnosť pre celonárodnú pôsobnosť.

Učená spoločnosť SAV sa v roku 2014 zišla na dvoch riadnych zasadnutiach Valného zhromaždenia UČS (ďalej VZ), a okrem operatívnej e-mailovej komunikácie v medziobdobiach zasadala Rada UČS (ďalej Rada) celkovo 5 krát.

V období pred prvým valným zhromaždením Rada analyzovala spôsoby organizácie učencov spoločností v rôznych krajinách (najmä Európy) s cieľom optimalizovať činnosť a zlepšiť postavenie UČS po prípadných legislatívnych zmenách spomenutých vyššie. Konzultácie s predsedom SAV 24. 2. viedli k záveru, že najpriechodnejšou cestou k dosiahnutiu cieľa celonárodnej pôsobnosti je drobná úprava odseku o UČS SAV v rámci novelizácie zákona o SAV, pripravovanej v súvislosti s transformáciou SAV. Návrhy zmien by mali súčasne viesť k posilneniu postavenia a autonómie UČS.

V diskusiách Rady rezonovali najmä potreba posilniť postavenie vedeckej špičky vo všetkých sektoroch vedy a výskumu v SR, ako i potreba vyjadrovať sa k vytváraniu mechanizmu ekonomickej podpory priorít výskumu v SR. Na základe týchto podnetov vypracovala Rada UČS SAV „Stanovisko k transformácii SAV“, ktoré bolo následne predložené VZ UČS 12.5.2014 a schválené týmto zhromaždením. V tomto stanovisku adresovanom P SAV, Snemu SAV a celej akademickej obci SAV sa okrem iného píše:

„Primárnou príčinou zaostávania úrovne výskumu v SR v porovnaní s vyspelými krajinami Európy, ale i našimi najbližšími susedmi, je jeho dlhodobé podfinancovanie. Sekundárne, reálna absencia vyššie spomenutých nástrojov spôsobuje vysoký stupeň plošného rozdeľovania a následné neefektívne využívanie zdrojov v globálnom meradle.

Tento prístup demotivuje mladých kvalitných odborníkov zostať vo výskume v rámci SR. Výrazne tiež obmedzuje výskumný potenciál (zostávajúcej) vedeckej špičky SR, ktorá je intelektuálne schopná obstáť v medzinárodnom konkurenčnom prostredí.

Reforma systému riadenia výskumu a vývoja v smere zlepšenia tohto stavu je preto nutná. Či implementácia akčného plánu RIS3 a s ňou spojená transformácia SAV skutočne povedie k významnému zlepšeniu kvality výskumu, preverí až čas. Predstavuje totiž iba najhrubšie formálne nastavenie systému, ktorého fungovanie bude závisieť od nastavení mnohých ďalších parametrov, kde bude mať rozhodujúcu úlohu ľudský faktor. Skúsenosť v SR ukazuje, že práve na tom zlyhali očakávania z predchádzajúcich reforiem v oblasti výskumu a vývoja.

Okrem subjektívnych faktorov sa pod tento stav podpisuje i nedostatočná ochota reálne zhodnotiť stav v kontexte svetovej konkurencie a často príliš nízke nastavenia kvalitatívnych kritérií. Pri obmedzených zdrojoch to vedie k vyššie spomenutej vysokej miere plošného rozdeľovania a (vo všeobecnosti) z toho vyplývajúcej nízkej kvalite výskumu.

Vytvorenie VVI zameraných na vybrané priority formulované v RIS3, ktoré im umožní uchádzať sa o veľké projekty, nesmie brániť rozvoju kvalitných vedeckých projektov základného výskumu vznikajúcich systémom bottom-up, ktorý je základom zdravého rozvoja každej vedeckej komunity.

Ak má byť transformácia účinná, nemôže byť realizovaná bez diferenciacie a poctivého personálneho auditu. Z pohľadu UčS, predpokladom naplnenia cieľov transformácie je príprava zásadných systémových opatrení ešte pred spustením samotnej administratívnej reštrukturalizácie. Tak, aby vzniknuté verejné výskumné inštitúcie boli už od začiatku silne motivované k presadzovaniu a výraznej podpore špičkového výskumu - a to i za cenu potlačania neefektívnych a neperspektívnych výskumných skupín.“

Na VZ 12.5.2014 oboznámil predseda SAV, prof. Jaromír Pastorek, DrSc. UčS o aktuálnom stave transformačného procesu v oblasti riadenia vedy v SR a SAV. Stručne informoval o dôvodoch a spôsobe pripravovanej transformácie riadenia vedy najmä so zreteľom na SAV. V úvode sa stotožnil s princípmi uvedenými vo vyššie spomínanom stanovisku a zdôraznil, že pri tejto transformácii bude potrebné sa znova zamyslieť nad kritériami, prostredníctvom ktorých nastavíme podmienky tak, aby špičkoví vedci/kolektívy dostali financie. Konštatoval, že napriek stúpajúcemu publikačnému výkonu a zvýšenej citovanosti, SAV v rebríčku SCIMAGO klesá, bude preto vskutku potrebné sa zamerať na kvalitu výstupov. V ďalšom bloku zdôraznil, že transformácia sa nezaobíde bez zlučovania súčasných inštitúcií do väčších celkov, verejno-výskumných inštitúcií (VVI), s cieľom zvýšiť konkurencieschopnosť pri získavaní prostriedkov na vedu a výskum v súťaživom prostredí.

Okrem prijatia spomenutého stanoviska prijalo VZ uznesenie, ktorým požaduje, aby na prvom VZ UčS v bežnom roku predniesol predseda SAV správu o činnosti a riadení SAV, so zameraním výhradne na špičkový výskum v SAV, priority výskumu a ich financovanie.

V období medzi VZ UčS sa Rada zaoberala nelichotivou situáciou vo vede, výskume a vzdelávaní a vypracovala výzvu členom UčS, v ktorej vyjadrila názor, že v súčasnej situácii by bolo potrebné a užitočné vyvinúť realistickú iniciatívu v oblasti systémových opatrení na zvyšovanie kvality, tak, aby štrukturálne zmeny v riadení vedy priniesli očakávané zvýšenie efektivity výskumu. Rada navrhla ustanoviť pracovnú skupinu, ktorá by sa iniciatívne zhostila úlohy pracovať na takýchto opatreniach.

Neskôr, aj v súvislosti s návrhom redukovaného financovania SAV v rámci štátneho rozpočtu na rok 2015 vypracovala Rada Vyhlásenie UčS k návrhu financovania vedy z prostriedkov štátneho rozpočtu na rok 2015, ktoré bolo po schválení v elektronickom hlasovaní zverejnené a distribuované vládny predstaviteľom. V ňom sa okrem princípov vo vyššie spomenutom stanovisku píše: *„Slovenská veda potrebuje stabilné financovanie zo súťažných zdrojov, ktoré zabezpečí konkurencieschopnosť minimálne v rámci EÚ a umožní lepšie čerpať aj prostriedky z programu HORIZON 2020. UčS vníma transformáciu SAV ako možnosť, ktorú je potrebné využiť na ozdravenie a výrazné zefektívnenie výskumu v SAV. Administratívna reštrukturalizácia SAV a riadenia výskumu v SR sama osebe nemá zmysel, ak súčasne nebudú prijaté účinné opatrenia na reálne zvýšenie kvality, motivujúce špičkových vedcov pre realizáciu výskumu v našom výskumnom priestore, v prospech rozvoja vedomostnej spoločnosti a ekonomiky SR. Štrukturálne zmeny však nemožno začať znefunkčnením organizácie neuváženým experimentovaním so mzdovým zabezpečením, k čomu by plánované krátenie rozpočtu SAV výrazne prispelo.“*

Vzhľadom na pripravovanú novelu zákona o SAV a navrhovaných zmien týkajúcich sa UčS, členstvo UčS odsúhlasilo elektronickým hlasovaním (do 20.10.2014) posunutie volieb do UčS na obdobie po nadobudnutí účinku, resp. vyjasnení týchto legislatívnych zmien v roku 2015.

27.11.2014 sa uskutočnilo druhé valné zhromaždenie, s programom zameraným na analýzu efektivity výskumu v SR a dopadov ďalšieho znižovania (operatívneho) rozpočtu SAV. Predseda UčS, prof. Noga, v prednáške „Veda v SR vo svetle rankingovej agentúry SCIMAGO“ porovnal vývoj kvalitatívnych parametrov vedeckých výstupov krajín V4 v rôznych oblastiach výskumu za posledných ca. 15 rokov. Následne porovnal 5 ročný vývoj kvalitatívnych parametrov u 6 najvyššie hodnotených inštitúcií v SR (SAV, UK, STU, UPJŠ, TU Košice, ŽU), pričom štatisticky najrýchlejší rast kvality v súčasnosti vykazuje UK, a SAV postupne stráca svoju dominanciu.

Prof. Luby vo svojej analýze „Predikcia úspešnosti nových členských krajín EÚ pri získavaní zdrojov z programu HORIZONT 2020“ zdôraznil najmä fakt, že množstvo zdrojov získavaných z prostriedkov EÚ významne ovplyvňuje národná excelentnosť a výskumná

a vývojová intenzita. Prof. Šajgalík následne prezentoval analýzu vývoja rozpočtu SAV za ostatnú dekádu, v ktorej poukázal najmä na stagnáciu až pokles v inštitucionálnom financovaní za posledné roky, ktorý sa negatívne prejavuje aj na vedeckej produktivite.

VZ 27.11.2014 bolo vo večerných hodinách sprevádzané usporiadaním tradičnej výročnej večera UčS SAV za účasti 45 riadnych a emeritných členov.

V roku 2014 bola UčS prizvaná k účasti na vyhodnocovaní súťaže Vedec roka, nakoľko od roku 2013 prešla súťaž pod vedenie CVTI SR, ZSVTS a SAV. V komisii, ktorá posudzovala návrhy na laureátov súťaže pracovali nasledujúci členovia UčS SAV: prof. RNDr. Jozef Noga, DrSc., a prof. RNDr. Jozef Masarik, DrSc. Slávnosť oceňovania "Vedec roka SR 2013", sa konala za účasti vedeckého tajomníka UčS SAV a niektorých jej členov dňa 13. mája 2014 v priestoroch Centra vedecko-technických informácií SR, za účasti ministra školstva, vedy, výskumu a športu SR.

Ako každoročne, aj v roku 2014 sa členovia Učenej spoločnosti SAV aktívne zapájali do rôznych aktivít na podporu a propagáciu vedy, ako napríklad rozhovory v dennej tlači, stĺpčky a články v dennej tlači či iných periodikách, vystúpenia v televízii, resp. v krátkych televíznych dokumentoch o vede a osobnostiach vedy. Popri tomto vystupovali s popularizačnými prednáškami pred širokou verejnosťou (Noc výskumníka, Veda v Centre, Detská univerzita, sprievodné akcie v rámci týždňa vedy a techniky, a p.), alebo na akciách organizovaných rezortnými ministerstvami.

Ku koncu roka 2014 mala Učená spoločnosť 47 riadnych členov a 53 emeritných členov a 10 čestných členov.